

Шевченко Г. М.
Чернігівський державний інститут економіки і управління

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

В системі сучасного наукового знання соціальна робота посідає особливе місце. Це визначається її специфікою – вона поєднує теоретичні засади, на яких базується та практичну діяльність з різними категоріями клієнтів. Якісне оновлення суспільства у 90-х роках ХХ сторіччя, створення незалежної суверенної держави активізувало в Україні процес становлення соціальної роботи, стимулювало її перехід у загальносвітове русло. Соціальна робота стає самостійним феноменом сучасної цивілізації, що відбиває діалектику поєднання загальнолюдських цінностей і унікальності особи. Утвердження загальнолюдських цінностей неможливе, якщо кожен не реалізує і не розкриє свій потенціал, індивідуальну самобутність на основі вільного вибору, національної самосвідомості, політичної і духовної свободи, досягнутого рівня культури.

В практиці соціальної роботи відбувається аналіз, систематизація емпіричних фактів соціальних наук, вони узагальнюються в єдину теорію завдяки фундаментальним методологічним засадам – філософським ідеям щодо різних аспектів людського буття (сенса, способу життя, умови і механізми розвитку особистості), пізнання навколишньої дійсності, діалектичного взаємозв'язку різноманітних процесів та явищ. Тому загальнотеоретичні положення філософії виступають своєрідним методологічним базисом вирішення часткових питань соціальної роботи на науковому рівні.

Необхідність теоретичного обґрунтування явища соціальної роботи вимагає звернення до першоджерел філософської, культурологічної, психологічної, економічної, політичної думки, завдяки чому соціальна робота пов'язується з теоретичною спадщиною, що є джерелом соціального прогресу на інформаційній фазі розвитку світової спільноти. Значний внесок у становлення української школи соціальної роботи зробили знані українські вчені В. П. Андрущенко, В. П. Бех, А. Й. Капська, І. І. Мигович, В. Ф. Жмир, І. Д. Зверева, Л. Г. Коваль та інші відомі дослідники. Спробу класифікувати основні форми соціальної роботи зробили вітчизняні дослідники, такі як І. Зверева, І. Козубовська, В. Керецман та О. Пічкарь.

Інтерес до людини, її природи в науці та філософії виник давно і сьогодні виражається в намаганні представниками різноманітних напрямів думки – філософів, вчених, письменників, осягнути проблему людини в усій її багатоманітності. Вони єдині у визнанні людини унікальним творінням Всесвіту та розмірковують над природою людини. Часто природу людини ототожнюють з невіддільними правами людини на життя, свободу, працю, на рівні можливості для розвитку і щастя та ін. Важливим аспектом у вченні про природу людини являється проблема співвідношення біологічного і соціального. Осягнення сутності соціальної роботи становить специфічну проблему, що полягає в уточненні ознаки “соціальне”, яке має значний вплив на визначення сутності, змісту, структури, форми виявлення, механізму і умов здійснення соціальної роботи. У виявленні окремих рис “соціального” внесли сучасні дослідження В. Андрущенка, В. Бека, М. Лукашевича, П. Ігнатенко, І. Попової, В. Шинкарука, А. Городецького та ін.

Враховуючи те, що сьогодні осмисленню різних аспектів теорії та практики соціальної роботи науковцями приділяється багато уваги, але висвітлення філософських

аспектів у вітчизняних дослідженнях є недостатнім, тому метою статті є спроба визначення саме філософських аспектів теорії та практики соціальної роботи.

В своїх дослідженнях вітчизняні вчені спираються на доробок видатних мислителів минулого. Проблема співвідношення біологічного і соціального стала обмірковуватись в філософії практично з часів її виникнення. Так теорія вроджених ідей древньогрецького філософа Платона, проіснувавши в різних варіантах до наших днів, в певному відношенні здійснює вплив на науку і сьогодні. Арістотель запропонував своє розуміння співвідношення соціального і біологічного. За Аристотелем, потенційна можливість мислити хоча і є вродженою, але стає можливою тільки при взаємодії людини з навколишнім середовищем. Актуальними і дотепер залишаються роздуми Платона і Аристотеля про благо та найкращий державний устрій для досягнення щасливого життя і морального виховання добропорядності громадян, створення законів, що регулюватимуть індивідуальне і соціальне життя в державі.

Цікавою для соціальної роботи є ідея, висловлена і докладно розроблена видатним українським мислителем Григорієм Сковородою про те, що саме індивід повинен знайти себе, той момент у взаємодії його як мікрокосму з макрокосмом, історії і природи, який реалізується як єдність макрокосму і мікрокосму, як унікальна індивідуальність. Найважливішою проблемою, характерною для праць Сковороди, є проблема становлення людської особистості. Життя людини розуміється ним як процес безперервного духовного росту, ціллю і засобом якого виступає самопізнання. Значне місце в творах Г. Сковороди приділено обґрунтуванню необхідності заглянути всередину себе в пошуках вищих цінностей. Перебудова своєї свідомості шляхом спрямування психічної активності всередину себе з метою перебороти захопленість зовнішнім світом для наведення порядку у власному “домі”, на думку філософа, є важливим етапом духовного формування людини. Зміст виразу “Пізнай самого себе” розглядається мислителем у важливому розподілі світу людині на два види: зовнішнє і внутрішнє, видиме і невидиме, тлінне і вічне. Усвідомлення роздвоєності світу ставить людину перед проблемою вибору, що стає справою всього його життя. Боротьба протилежностей в людині являється тією внутрішньою необхідною суперечністю, з якої набирається енергія для постійного духовного зростання [7].

В філософії Г. Сковороди знаходимо одну із його улюблених думок: шлях кожної окремої людини є індивідуальний шлях, що має значимість лише для неї самої. Етичне завдання кожної людини – цілком індивідуальне. Треба йти своїм “власним” шляхом, мати “власні” цілі, кожна людина досягає чогось, що є загально-добре та загально-цінне. Люди не просто рівні один одному, але одночасно рівні та нерівні між собою. Це сенс своєрідної науки про “нерівну рівність”, що її проголошує Сковорода [11].

Процес самопізнання завершується в практичній діяльності. Сковорода вважає, що остаточно звільнившись від буденної свідомості індивід, осягнувши свою загальнолюдську природу і природу своєї особистості як сукупність індивідуальних відмінностей, виражає себе в “сродній праці”, обравши діяльність за покликанням збагачує своїм внутрішнім світлом інших людей. Серед провідних принципів самопізнання сьогодні слід назвати такі, як орієнтація соціального працівника на рефлексивне мислення, усвідомлення своїх сильних і слабких якостей, опора на свої сильні якості і, водночас, визнання слабких і робота над їх подоланням шляхом використання самоконтролю, самоаналізу, самоспостереження та аналізу причин своїх успіхів і невдач.

Значення людського розуму у розв’язанні назрілих соціальних проблем обґрунтувала

епоха Просвітництва. Раціоналізм та проблема методу стали визначати інтелектуальну проблему того часу. За цих умов філософія покликана була обґрунтувати істинність наукового знання та віднайти надійні критерії для оцінки моральної поведінки людини як раціональної істоти. Історично обумовленою формою філософського пошуку стало дослідження можливостей людського розуму, його головних інтересів. Насамперед це стосується змістовного визначення теоретичного та практичного розуму людини на прикладі протилежності сенсуалізму і раціоналізму. Проте одним із визначних досягнень філософії у цьому питанні стала критика чистого та практичного розуму, здійснена І. Кантом, фундатором німецької класичної філософії. Відомі запитання філософа: “Що я можу знати? Що я повинен робити?” окреслили межі та зміст теоретичної та практичної діяльності людини. В основу першої він поклав науку, в основу другої – мораль, що фактично вело до їх певної автономності, до втрати їх функціональної єдності, без чого неможливо цілісне розуміння людської діяльності.

Незважаючи на ідеалістичне тлумачення моралі (категоричний імператив, свобода волі людини), І. Кант закладає певні підвалини ефективності практичної діяльності людини, що відбилося на понятті “практична філософія”. Кант говорить, що свобода волі визначає такі практичні поняття, як визначення способу й меж людського вибору, необхідності альтернативності дій (вибору між добром і злом), бути відповідальним за свої дії. На цьому і ґрунтується положення Канта про визначну роль практичного розуму, яке стало зародком сучасного філософського тлумачення ролі практики в її широкому розумінні як основи буття людини та його пізнання [6].

Суперечки про роль вродженого і набутого в житті людини продовжили французькі філософи XVII-XVIII ст. Отже, Декарт розвивав концепцію вроджених ідей, а Руссо, Дідро, Гельвецій, Ламетрі, Гольбах вважали, що у формуванні людини значну роль відіграє виховання і розвивали тезу про активність людини в процесі виховання. Представник німецької класичної філософії Гегель, значну роль відводив досвіду взаємодії людини з навколишнім середовищем. Починаючи з Гегеля дослідження співвідношення соціального і вродженого вступає в новий етап. Він не просто об'єднав складові цього питання, проблему вроджених ідей і впливу виховання на людину, а поставив цілий ряд питань пов'язаних з дослідженням співвідношення набутого з природним у людині; це і походження людини, і особливості національного характеру. Особливе значення має аналіз індивідуального розвитку людини, дослідження руху духовного начала та фізичного формування.

Аналізуючи процес суспільного відтворення К. Маркс і Ф. Енгельс також торкалися питання природи людини. Визнаючи в людині вроджену схильність до певного виду діяльності, головним вважають становлення особистості на основі праці і саме цей фактор являється, на їх думку, визначальним в подальшому розвитку людини.

Серед найважливіших течій сучасної філософії суттєве значення для осмислення природи людини і її сутності має екзистенціалізм і філософська антропологія. Видатні представники екзистенціалізму – М. Хайдеггер, К. Ясперс,

Ж П Сартр, А. Камю, Г. Марсель, Ортега-і-Гассет в своїх вченнях приділяють увагу дослідженню питань індивідуального людського буття, проблемі вибору і свободи, пошуку сенсу життя, проблемі відчуження особистості в сучасному суспільстві. Виступаючи проти тенденції натуралізації людини і спроб маніпуляцій нею як річчю, представники екзистенціалізму разом з іншими гуманістично орієнтованими філософськими напрямками висунули ідею про унікальність, неповторність людини [2].

Ціль філософської антропології на думку її провідних теоретиків М. Шелера, Х. Плеснера, А. Гелена, – узагальнити в єдину концепцію про природу людини філософські, природничі і релігійні вчення про людину, які існували раніше незалежно одне від одного. В межах розробки філософсько-антропологічного аналізу законів життєдіяльності людини зусилля науковців зосереджені, передусім, на закономірностях осягнення людиною себе як істоти духовної, а отже – вищого щабля в ієрархії форм існування неживої та живої природи, а також – на закономірностях усвідомлення свого місця людиною, але вже не як родовою, а індивідуальною істотою, і не в світі Універсума, а в світі людської спільності.

Ці закономірності характеризують таке складне і багатомірне явище, як співвідношення свободи людини і соціальної необхідності і реалізуються, інтеріоризуються у внутрішні, смисложиттєві закони, якими людина керується у всій своїй діяльності. Зазначені закони утворюють ядро духовного світу людини, в якому, як в мікрокосмосі, фокусується і відображається в усіх своїх гранях її зовнішній світ – суспільство. Внаслідок цього вони постають як форма гармонізації взаємозв'язку особи з суспільним цілим, або як форма включення людини в ланцюг суспільної закономірності, необхідності, проте – без втрати власної свободи та індивідуальності. Стабільність людини забезпечується, головним чином, системою суспільних інститутів-закладів, норм та законів, що регулюють поведінку, забезпечують її визначеність і передбачуваність. Соціальні інститути стандартизують, забезпечують зразковою моделлю суспільно схваленої поведінки і тим самим звільнюють людину від необхідності кожного разу заново приймати важливі рішення, гарантують надійність основних життєвих орієнтацій.

Методологічні (загально-філософські) принципи лежать в основі всіх наук про суспільство, людину і механізми їх взаємодії. Вітчизняними і зарубіжними вченими сформульовано та обгрунтовано певні соціально-філософські підходи до визначення засадничих принципів змісту соціальної роботи. З огляду на той факт, що соціальна робота є універсальним видом діяльності, має міждисциплінарний характер, її методологічними принципами виступають інтегровані принципи інших наук. До них, зокрема, відносяться принципи гносеологічного підходу, детермінізму, відображення, розвитку, єдності свідомості та діяльності, соціальної обумовленості, соціальної значущості, історизму, нерозривного зв'язку індивіда та його соціального середовища.

До основних принципів соціальної роботи можна віднести принципи гуманізму і демократизму. Принцип гуманізму соціальної роботи приписує визнання людини абсолютною цінністю, права кожного індивіда на гідне життя, створення умов для вільного і різнобічного прояву здібностей особистості, її права на волю, щастя, творчий розвиток. У цій системі благо людини вважається показником оцінки соціальних явищ, рівність, справедливість – бажаною нормою відносин у суспільстві, а утвердження блага людини – критерієм оцінки суспільних відносин.

Принцип гуманізму соціальної роботи тісно пов'язаний з демократизмом взаємовідносин соціального працівника та клієнта, їх довірливим, неформальним характером. На відміну від офіційних стосунків, регульованими посадовими інструкціями, наказами і розпорядженнями, неформальні зв'язки між соціальним працівником та клієнтом виникають і будуються на основі психологічної сумісності особистих якостей, спільності інтересів, симпатій та антипатій. Демократизм соціальної роботи вимагає уміння

встановлювати психологічний контакт із клієнтом, дотримуватися норм і правил спілкування, поваги та уваги до особистості клієнта; залучення його до активного пошуку шляхів розв'язання особистісних проблем через ненав'язливий вплив силою свого розуму, знань, моральності, досвіду. Важливе місце в організації та проведенні соціальної роботи належить саме цілісній системі її методів і форм, що являють собою специфічний інструментарій науково-практичних знань.

Торкаючись питання класифікації методів соціальної роботи, варто зазначити, що цей компонент організації соціальної роботи в спеціальній літературі знаходиться лише в стадії становлення. Але помітно тенденцію розгляду класифікацій методів соціальної роботи через призму міри спільності, що обумовлена інтегративним характером теорії та практики соціальної роботи. На цій підставі в класичній літературі з соціальної роботи визначають такі групи методів: загальні (філософські) методи, загальнонаукові методи (застосовуються в багатьох галузях знань суспільної діяльності, в тому числі й у соціальній роботі), спеціальні наукові методи – це специфічні способи пізнання і перетворення окремих сфер суспільного життя, що притаманні тій чи іншій системі знань. Ці методи після відповідної адаптації використовуються в соціальній роботі.

Загальні (філософські) методи існують як єдність світоглядної методологічної позиції суб'єкта соціальної роботи в різних видах діяльності. Загальні методи визначають шлях, спосіб пізнання і перетворення дійсності, мислення. Одним з основних методів соціального пізнання є метод матеріалістичної діалектики, сутність якого полягає в тому, що процес виявлення та осмислення фактів, подій, явищ ґрунтується на відбитті у свідомості дослідника об'єктивної діалектики соціальної дійсності. При цьому, будь яке явище чи подія розглядаються в стані свого становлення та розвитку, що відкидає можливість суб'єктивності у відсіюванні та тлумаченні фактів. Діалектика як метод наукового дослідження розширює можливості соціального передбачення та прогнозування, що дозволяє віднайти глибинні причини і зв'язки подій, що відбуваються, визначивши їх внутрішні закономірності, внаслідок цього, позначити тенденції, що в них зароджуються. Для матеріалістичної філософії соціальна робота – це діяльність, результатом якої є створені матеріальні та духовні цінності, та яка спрямована, насамперед, на створення матеріального продукту. На відміну від цього, ідеалістична філософія розглядає будь-яку діяльність до формування людини як таку, що підносить людину, спрямовує на інше, вище життя, новий рівень буття” [8].

Початковою передумовою професійного становлення соціальних працівників є профорієнтація, яку завершує факт вибору професії, відбувається свідомий вибір діяльності у системі “особистість - особистість”. У подальшому складовими професійного виховання є підготовка до свідомого здійснення передбачуваної мети, оволодіння професією, початок і становлення самостійної трудової діяльності, безперервне підвищення кваліфікації. Важливим у професійному становленні соціального працівника має бути дотримання таких принципів творчого саморозвитку, як: поєднання логічного й евристичного, раціонального й емоціонального, здійснення свого саморозвитку через безперервне самовдосконалення, поширення власного досвіду і знання і, водночас, запозичення досвіду колег.

Навчити людей самостійно розв'язувати проблеми, повірити у себе може лише зріла людина, внутрішньо і професійно підготовлена до вирішення соціальних завдань. Неодмінними специфічними вимогами до підготовки таких фахівців є: створення умов для

вільної реалізації розуму і почуттів майбутніх соціальних фахівців, що є підставою освоєння принципів гуманізму і способів прояву людяності; прояв і постійне посилення творчої спрямованості навчального процесу, активне залучення до нього тих, хто навчається; підготовка студентів до входження у систему професійної діяльності “особистість - особистість” і успішної адаптації у ній [3].

Одним із важливих завдань у підготовці до соціальної роботи на всіх рівнях є інтеграція теорії та практики. Саме практика є своєрідним полем перевірки глибини теоретичних знань, які здобувають соціальні працівники, вона є базисом, на якому здійснюється розуміння і засвоєння проблем, які мають місце в соціальній сфері.

Культурний і духовний контексти практичної діяльності вимагають від соціального працівника поваги до віри, культурних традицій, як окремих особистостей, так і сім'ї, груп і націй, урахування соціальних цінностей суспільства, філософсько-політичних переконань, етики, ідеалів людей із якими доводиться спілкуватися фахівцю. Важливим є той факт, що ідеї гуманізму, які все більше утверджуються у суспільній свідомості, зобов'язують Україну розв'язувати соціальні проблеми у відповідності до прийнятих міжнародних норм, конвенцій про права людини, права дитини тощо.

Гуманістичні принципи, які лежать у основі етики соціальної роботи, сформульовані у нормативно-правових актах, що регулюють соціальний захист різних категорій клієнтів, разом із нерегламентованими нормами творять зміст моральної професійної поведінки, що визначає рівень досягнутої професійної культури. Однак оволодіння навичками професійності вимагає прийняття, вивчення і дотримання відповідного документу – Етичного кодексу, адже соціальна робота – доволі складна і суперечлива, у ній багато протиріч між моральними нормами та реаліями життя, тому на шляху розв'язання різноманітних службових проблемних ситуацій виникають багато труднощів.

Соціальна робота як особливий вид професійної діяльності складається зі специфічної, тільки їй притаманної системи цінностей, що сформувалися в процесі становлення принципів і норм поведінки спеціалістів. В практичній діяльності соціальні працівники потребують не тільки моральних орієнтирів, які визначають основний напрям їхньої діяльності, а також окремих правил, необхідних для повсякденної роботи, без дотримання яких неможливо реалізувати відповідні моральні норми та принципи. В етичних нормах соціального працівника відображено основні вимоги і критерії поведінки фахівця, які впливають зі специфічних умов та змісту його діяльності. Професійна етика соціального працівника пропонує пошук резервів, використання різноманітних ресурсів: від соціальних до особистих як самого соціального працівника, так і його клієнтів.

Серед нагальних питань сучасного етапу розвитку соціальної роботи в Україні була потреба у розробці та прийнятті “Етичного кодексу”, що сприяло б переходу фахівців із соціальної роботи на новий якісний рівень, який відповідатиме міжнародним стандартам й вимогам до даної сфери професійної діяльності. Крок на шляху до розробки “Етичного кодексу соціального працівника” був зроблений у 2000 році на семінарі “Стандарти соціальної роботи і програми підготовки фахівців соціальної сфери в Україні”, що проводився у місті Тернополі. Запропонований для обговорення варіант “Етичного кодексу” враховував положення і вимоги документа “Етика соціальної роботи: принципи і стандарти”, що був ухвалений Міжнародною федерацією соціальних працівників на конференції в Коломбо (Шрі Ланка, 6-8 липня 1994 року).

Проект Етичного кодексу було надруковано в журналі “Практична психологія та соціальна робота” (№ 9-10, 2002 р.). Після аналізу надісланих на адресу редакції журналу рекомендацій та обговорення надрукованого варіанту на конференціях Всеукраїнської громадської організації “Ліга соціальних працівників України”, Благодійної організації Фонд соціальної роботи, семінарі щодо підсумків реалізації проекту “Соціальна освіта в Україні” до кодексу були внесені відповідні зміни, уточнено назву кодексу – “Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України”. Остаточний варіант кодексу було прийнято на Міжнародній науково-практичній конференції “Соціальна робота в Україні на початку ХХІ століття: проблеми теорії і практики” (2002 р.) [8].

Отже на сьогодні в Україні соціальна робота існує як різновид професійної діяльності і нерозривно пов'язана з національною свідомістю та духовними традиціями суспільства. Визначний внесок у становлення української школи соціальної роботи зробили знані українські вчені В. П. Андрущенко, В. П. Бех, А. Й. Капська, І. І. Мигович, В. Ф. Жмир, І. Д. Зверева, Л. Г. Коваль та інші відомі дослідники. В своїх роботах вітчизняні вчені спираються на доробок як видатних мислителів минулого так і сучасних відомих філософів.

Теорія соціальної роботи, як наука, що переживає своє становлення, активно шукає теоретичні і методологічні підходи до побудови власної концептуальної схеми. Активно опрацьовуються філософські, логіко-гносеологічні основи соціальної роботи, її етичні, психолого-педагогічні, правові та інші аспекти.

Велике значення у становленні фахівця має особистісна схильність до обраної професії, професійно необхідні якості: гуманістична спрямованість особистості, особиста і соціальна відповідальність, емпатичність, творчі здібності та багато інших якостей. Для досягнення професійної майстерності необхідним є високий рівень знань, умінь і навичок, застосування новаторства у професійній діяльності, використання сучасних прогресивних методів, вивчення і застосування на практиці зарубіжного досвіду соціальної роботи, здатності поєднувати теорію з практикою.

В соціальній сфері, як ні в якій іншій, професійна діяльність тісно пов'язана з культурою в широкому розумінні, яка є важливою складовою поведінки спеціаліста. Загальнокультурний компонент професіоналізму характеризує соціального працівника як носія загальнолюдських цінностей, моральних норм і принципів. Стати професійно компетентною особистістю неможливо без дотримання принципів і стандартів обраної професії, в зв'язку з чим на перший план виходить питання про професійну етику, адже саме в етичних нормах соціального працівника відображено основні вимоги і критерії поведінки фахівця, які впливають із специфічних умов та змісту його діяльності. Дотримання Українського етичного кодексу фахівцями соціальної роботи означатиме просування України на шляху до інтеграції в міжнародний простір соціальної роботи.

Використана література:

1. Закони життєдіяльності суспільства і людини // Людина в сфері гуманітарного пізнання. К.: Український Центр духовної культури. -1998.-С. 114-139.
2. *Зотов А.* Современная западная философия: Учебн.-М.: “Высш. шк.”, 2001.-С. 784.
3. *Мигович І., Жмир В.* Соціальна робота як професійна діяльність // Соціальна робота в Україні: теорія і практика.-2005.-№ 4.-С. 133-179.

4. *Мигович І., Жмир В.* Соціальна освіта в Україні // Соціальна робота в Україні: теорія і практика.-2006.-№ 1.-С. 173-204.
5. *Минович І., Жмир В.* Ідеї гуманізму: джерела та сутність // Соціальна робота в Україні: теорія і практика.-2006.-№ 2.-С. 199-207.
6. *Попов М.* Сучасна наукова картина світу та методологічні проблеми розвитку теоретичної медицини // Практична філософія.-№1.-С. 141-148.
7. *Роменец А.* Этапы самопознания человека в трудах Г.С. Сковороды // Проблемы философии. Выпуск 74. Человек как предмет философского и конкретно-научного познания.-К.: “Вища школа”.-1987.-С. 80-83.
8. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової.-К.: ДЦССМ, 2004.-С. 256.
9. *Философский энциклопедический словарь.*-М.,1989.
10. *Філософський словник соціальних термінів.* видання третє, доповнене.-Х.: “Р.И.Ф.”, 2005.-С. 672.
11. *Чижевський Д.* Філософія Г.С. Сковороди.-Харків: “Прапор”, 2004.-С. 272.

Ярошенко А.О.
НПУ імені М.П.Драгоманова

ЄДИНИЙ ОСВІТНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР: ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ

З початком нового тисячоліття процес ускладнення суспільств і наростання загроз розвитку людства досягнув критичної межі, що вимагає нових шляхів дослідження й осмислення феномену складного та динамічного у життєво важливих відкритих системах людського буття.

Сучасна Україна, наближаючись до стандартів інформаційного суспільства, повинна реалізувати свій історичний шанс і, за допомогою задекларованого пріоритетного розвитку освіти, подолати кризу суспільного розвитку [3, с. 69].

За період державного суверенітету вже зроблено суттєві кроки в розбудові національної системи освіти та демократизації освітянської діяльності: виконувались багато указів Президента України, реалізовувались законодавчі акти Верховної Ради та постанови Кабінету Міністрів України, які регулювали розвиток освітньої діяльності в країні. Однак здійснені реформи в національній системі освіти не змогли вирішити основних освітніх суперечностей, а, відтак, не сповна сприяли справжній пріоритетності розвитку сфери освіти як необхідної умови національного розвитку і безпеки. Зокрема, недооцінювались засади її самоорганізації та внутрішні закони розвитку відкритих систем різних онтологічних статусів, (зокрема і соціокультурних, якими є система освіти України й освітні системи), відтак, не вирішили головні проблеми узгодження діяльності системи освіти з вимогами суспільства й економіки, що зазнають комплексних змін [2, с. 3].

В даний час різко зростають важливість і суспільна значущість інформації, посилюється її вплив на всі без виключення сторони суспільного життя. В різних областях діяльності суспільства відбувається широкомасштабне впровадження нових інформаційних технологій, методів і засобів збору, накопичення, зберігання, обробки, передачі, розповсюдження, аналізу інформації і надання різноманітних інформаційних послуг, що припускає: